

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti

“Qida məhsullarının texnologiyası”
kafedrası

Hazırladı: b/m, i.e.d. Nəsrullayeva G.M.

**Fənn: “Çörək, makaron, unlu qənnadı və
qida konsentratları sənaye müəssisələrinin
texnoloji layihələndirilməsi”**

MÜHAZİRƏ 2

Layihələndirmənin texniki-iqtisadi əsaslandırılması

Plan:

Istehsal müəssisələrində tikintinin iqtisadi göstriciləri, smeta dəyəri

Istehsal həcmnin hesablanması;

Məhsulun realizasiyası, maddi texniki təminat, əmək və əmək haqqı

İşçi qüvvəsinin nəzərə alınması

Ədəbiyyat

1. Осипова, Г.А. Проектирование предприятий макаронной промышленности: курс лекций. Ч. 1 / Г.А Осипова. – Орел: ОрелГТУ, 2003. 92 с.
2. Проспекты ведущих производителей макаронного оборудования – фирм «Паван», «Брайбанти», «FAVA», «Босколо-Грондона», «Бюлер», «Futura» .
3. Хромеенков, В.М. Технологическое оборудование хлебозаводов и макаронных фабрик / В.М. Хромеенков. – СПб.: ГИОРД, 2004.
4. Стабровская О.И., Романов А.С., Марков А.С. "Проектирование хлебопекарных предприятий. Учебное пособие для ВУЗов" 2011

` Yeni müəssisənin tikintisinə kapital qoyuluşunun məbləği toplu smeta-maliyyə hesablamaları ilə təyin edilir. O ayrı obyektlər üzrə smeta və smeta-maliyyə hesablamaları əsasında tərtib edilir. Tipik müəssisənin tikintisinin smeta-maliyyə sənədləşməsi bu tipik layihənin smeta hesablamaları əsasında işlənir.

ümumi əsaslı xərclər layihələndirilən obyektin istehsal gücünə müəyyən kapital qoyuluşunun hasili ilə təyin edilir:

$$K = K_{\text{kap.}} \cdot M$$

harada –K- ümumi kapital qoyuluşu, milyon man; $K_{\text{kap.}}$ məhsulun vahidinə müəyyən kapital qoymalar, min man; M - t/sut müəssisənin istehsalat gücüdür.

Son zamanlar qüvvədə olan müəssisələrin yenidən qurmasına böyük diqqət ayrılır. Birdəfəlik əsaslı xərclərin hesablamalarını keçirmək lazımdır, avadanlığın məhsuldarlıqları, (bölməsi) verilmiş xidmət sahəsində personalın sayı, ekspluatasiya xərclər, əmək məhsuldarlıqları, əsaslı qoymaların və başqa iqtisadi göstəricilərin xərclərinin ödəmə müddəti. Xərclərin ödəmə müddəti, yeni müəssisənin planlaşdırılması zamanında ki kimi hesablanır.

bundan başqa, avadanlığın növündən və istehsal prosesinin sahəsindən asılı olaraq növbəti əlavə xərcləri nəzərə alına

bilərlər:

elektrik qüvvəli avadanlığa (4-5% texnoloji avadanlığın dəyərindən);

boru kəmərlərinə və nasoslara (10-12% avadanlığın dəyərindən);

ehtiyat hissələrə (3% avadanlığın dəyərindən);

boru kəmərnləriylə , nasoslarla, elektrik avadanlığı ilə nəzarət-ölçü cihazlarına, (5-6% avadanlığın dəyərindən); avadanlığın, boru kəmərnlərin, nasosların, elektrik avadanlıqlarının montajına (təxminən 20-25% onların dəyərindən); təcrid edilmiş işlərə (3-5% avadanlığın dəyərindən, hansının ki, quraşdırılması vaxtı bu işlər həyata keçirilir).

Düz cari xərclərdən iqtisadiyyatın cəmi
(məbləği)

$$i = (C_a - C_p) D_p$$

harada C_a -yenidən qurmaya qədər
məhsulun vahidinə özqiyməti; C_p -
həminki, yenidən qurmadan sonra; D_p -
tədbirin tətbiqindən sonra istehsalın
həcmi.

Xərclərin hesablaması yalnız yenidən qurma nəticəsində dəyişdirilmiş maya dəyərinin maddələri (əgər sex hazır məhsul istehsal edirsə) və ya emalın dəyərləri üzrə həyata keçirmək lazımdır. (əgər sex yarımfabrikatı istehsal edirsə, müəssisənin daxilində sonrakı emal üçün gedən).

Hesabatların son mərhələsi kapital qoyuluşunun xərclərinin ödəmə müddətinin təyini və kapital qoyuluşunun iqtisadi effektivliyinin əmsalıdır. Xərclərin ödəmə müddəti T aşağıdakı düstur üzrə hesablanır:

$$T = K/i_{\text{ş}}$$

harada K - kapital qoyuluşunun ümumi məbləği, min man; $i_{\text{ş}}$ şərti illik iqtisadiyyat, min man (əlavə gəliri).

Iqtisadi effektivliyin E əmsalını əksi, xərci ödəmə müddətinin göstəricisiylə müəyyən etmək olar.

$$E = i_{\text{ş}}/K$$

Qida sənayesində iqtisadi effektivliyin normativ əmsalı təyin edilmişdir, və 0,15 bərabərdir.

Yenidən qurmanın effektivliyini xarakterizə edən əhəmiyyətli göstərici əmək məhsuldarlığının göstəricisidir. Konkret sex və ya müəssisəyə üzrə (görə) işdə əmək məhsuldarlığının müqayisəsi vaxtı artımın hesablaması aparılır:

$$R = \frac{P_2 \cdot 100}{P_1} - 100\%$$

Harada, P_1 - tədbirin tətbiqindən sonra bir işləyənin əmək məhsuldarlığı; həminki, P_2 - tədbirin tətbiqinə qədər bir işləyənin əmək məhsuldarlığı.

Təbii ifadədə məhsul istehsalın həcmi hər növ üzrə (görə) sobaların sayı, onların məhsuldarlıqları, müəssisənin qurulmuş iş rejimi, progressiv texniki-iqtisadi normalar əsasında hesablanır.

Məhsulun planlaşdırılmış çeşidinə əsasən sobaların, onların sisteminin və gücün miqdarı layihənin texnoloji hissəsində təyin edilirlər və həmin yerdə layihələndirilən müəssisənin iş rejimi göstərilmişdir.

Sobaların saat məhsuldarlığının hesablaması texnologiya hissəsində göstərilir.

Məhsulun bir növbədə hazırlanması bir saatda sobanın məhsuldarlığının onların işləmə müddətinə vurulmasıyla təyin edilir. Məhsulun birgünlük hazırlanmasının miqdarı məhsulun bu növündə sobanın işinin növbədə hazırlanmanın sayına vurulmasıyla təyin edilir.

Müəssisənin təsərrüfat fəaliyyəti şəraitində reallaşdırılan məhsulun həcmi əhəmiyyətli göstəricidir. Reallaşdırılmış məhsulun həcmnin hesablaması növbəti sxem üzrə aparılır:

1. anbarda hazır məmulatların və yarımfabrikatların qalığı və mallar, 1 yanvarda planlaşdırılan il göndərilmişlər;

2. mal hasilatı;

3. anbarda hazır məmulatların və yarımfabrikatların qalığı və mallar, 1 yanvarda planlaşdırılan il göndərilmişlər;

Reallaşdırılmış məhsulun həcmi hesablanır: 1 və 2 sətirlərin cəmi (məbləği) çıxılsın 3sətirlər.

İstehsal elektrik enerjisini hesablamaq olar, çünki onun dəyəri indi saxlama və avadanlığın eksplutasiyası üzrə (görə) xərclərin smetasına qoşulur. Yalnız elektrik sobalarında xərclənən elektrik enerjisinin qiyməti bilavasitə mal hasilatının maya dəyərinin kalkulyasiyasına qoşulur.

Unun miqdarının və dəyərinin hesablaması məmulatların hər növü üzrə aparılır. Unun miqdarı istehsalın həcmi və hazır məhsulun çıxışlarının norması əsasında təyin edilir, dəyərlər (qiyməti) - preyskurant qiymətə onun miqdarının vurulması. tullantıların reallaşdırmasına görə hesabatlar etməmək olar, çünki onların dəyəri çox böyük olmur.

Nəqliyyat-hazırlanmaya qədər ki xərclərə, müəssisəyə xammalın və ya materialların çatdırılmasıyla əlaqədar bütün xərclər daxildir:: daşınma, yükləmə və boşaltma, konteyner üzrə xərclər və itkilər, təchiztın artırılmış məbləği (əlavə), təchizatla məşğul olan işçilərin əldə edikləri qazanc və s. kimi xərclər aiddir.

Əlavə xərclər xeyli (yetərincə) layihədə qəbul edilmiş konkret şəraitdən (şərtlərdən) asılıdırlar: təchizatın bazalarına qədər orta məsafə, daşınmanın (konteynerdə və qabsız) üsulları, anbarlarda yükləmə-boşaltma işlərinin mexanikləşdirilməsindən.

Texnoloji məqsədə görə yanacağın miqdarı və dəyəri texnoloji istehsalın həcmi, şərti yanacağın məhsulun 1 vahidinə sərfi və yanacağın qiymətləri əsasında təyin edilir.

Istehsal işçilərinin sayının hesablaması
növbəli istehsal tapşırıqları, hazırlanmanın, bir işçinin iş vaxtının balansının və müəssisənin iş rejiminin normaları əsasında aparılır.

İstehsalın normalarının təyini vaxtı layihədə nəzərdə tutulmuş, əmək məhsuldarlığının artımına, müəssisənin yenidən qurması vaxtı elmi əməyin təşkilatının həyata keçirilməsinə yönəldilmiş tədbirləri nəzərə almaq lazımdır.

işləyənlərin sayının və onların əmək haqqı fondunun ətraflı hesablaması yalnız istehsal işçilərinə görə aparılır. Başqa kateqoriyalar üzrə (görə) işləyənlərin hesablamaları çörək müəssisələrinin qrupları nəzərə alınaraq çörək müəssisəsində istehsalın həcmindən asılı olaraq tipik ştat cədvəlləri əsasında aparılır.

Istehsal işçilərinin sayının təyini vaxtı hər bir icraçı tərəfindən iş vaxtının ən tam (dolu) istifadəsi şərtlərinə əsaslanmaq lazımdır. Ayrı işçilərdə boş vaxtın ehtiyatlarının üzə çıxardılması vaxtı müxtəlif işlərin və peşələrin uyğunlaşdırılmasını nəzərdə tutmaq lazımdır. Növbədə işçilərin sayı istehsal tapşırığının hazırlanmanın müəyyən edilmiş normasına bölməsiylə təyin edilir. aqreqatların xidmətiylə bağlı işlərdə hesablama xidmətin normaları üzrə aparılır.